



IJTIMOIIY-GUMANITAR SOHADA ILMIY-INNOVATION TADQIQOTLAR

ILMIY METODIK JURNALI

DOI: 10.67227

ISSN 3060-5059



VOL.3 № 6

2026

“TARIXI FARG‘ONA” ASARIDA O‘ZLASHMA SO‘ZLARNING MA’NO VA USLUBIY VAZIFALARI

Azizov Murodjon Alijanovich

University of Business and Science, o‘qituvchi

Annotatsiya

Mazkur maqolada Is’hoqxon to‘ra Ibratning “Tarixi Farg‘ona” asarida uchraydigan arab va fors-tojik tillaridan kirgan o‘zlashma so‘zlarning ma’no va uslubiy vazifalari tahlil qilingan. Asarda o‘zlashma so‘zlar faqat til boyligining ko‘rsatkichi emas, balki xalq tafakkurining, davr ma’naviy va ijtimoiy hayotining ifodasi sifatida talqin etiladi. Ibrat arabcha va forscha unsurlardan tabiiy, badiiy va falsafiy ma’noda foydalangan. U o‘zlashma so‘zlarni o‘zbek tili morfologik tizimiga moslashtirib, ularning semantik imkoniyatlarini kengaytirgan. Maqolada ushbu so‘zlarning leksik qatlamlari, morfologik shakllanishi va badiiy-uslubiy yuklamasi o‘rganiladi. Natijada, “Tarixi Farg‘ona” asari o‘zbek tilining tarixiy taraqqiyotini, o‘zlashma so‘zlarning ma’no va ifodaviy imkoniyatlarini chuqur aks ettirgan ilmiy badiiy manba sifatida baholanadi.

Kalit so‘zlar: Ibrat, Tarixi Farg‘ona, o‘zlashma so‘zlar, arabcha-forscha unsurlar, semantika, uslub, ma’naviyat, morfologik moslashuv.

СЕМАНТИЧЕСКИЕ И СТИЛИСТИЧЕСКИЕ ФУНКЦИИ ЗАИМСТВОВАННЫХ СЛОВ В ПРОИЗВЕДЕНИИ «ТАРИХИ ФАРГОНА»

Азизов Муроджон Алижанович

University of Business and Science, преподаватель

Аннотация

В статье рассматриваются семантические и стилистические функции заимствованных слов арабского и персидско-таджикского происхождения в произведении Исхокхона тура Ибрата «Тарихи Фаргона». Автор показывает, что данные заимствования не только обогащают язык, но и выражают духовные, культурные и социальные ценности своего времени. Ибрат умело адаптировал арабские и персидские элементы к морфологической системе узбекского языка, расширив их семантические и выразительные возможности. В статье исследуются лексические пласты, морфологическое оформление и стилистическая функция данных слов. Работа позволяет заключить, что произведение «Тарихи Фаргона» является не только историческим источником, но и ценным материалом для изучения развития узбекского языка и его взаимодействия с другими культурами.

Ключевые слова: Ибрат, Тарихи Фаргона, заимствованные слова, арабско-персидские элементы, морфологическая адаптация, семантика, стиль, духовность.

THE SEMANTIC AND STYLISTIC FUNCTIONS OF LOANWORDS IN “TARIXI FARG‘ONA”

Azizov Murodjon Alijanovich

University of Business and Science, Lecturer

Abstract

This article analyzes the semantic and stylistic functions of Arabic and Persian-Tajik loanwords in Is’hoqxon To‘ra Ibrat’s “Tarixi Farg‘ona”. The study reveals that loanwords in the work serve not only as linguistic elements but also as reflections of the spiritual and social worldview of the time. Ibrat skillfully integrates Arabic and Persian elements into the Uzbek morphological system, expanding their semantic potential and expressive capacity. The article examines the lexical layers, stylistic roles, and morphological adaptation of the loanwords used in the text. The findings show that “Tarixi Farg‘ona” functions as both a historical document and a literary-linguistic source that illustrates the evolution of the Uzbek language and its cultural interaction with neighboring linguistic traditions.

Keywords: Ibrat, Tarixi Farg‘ona, loanwords, Arabic-Persian elements, semantics, stylistics, spirituality, linguistic development.

Til — millat ma’naviyati, tafakkuri va tarixiy xotirasining eng muhim ko‘rsatkichi sanaladi [1,

15-b.].

Har bir xalqning tili uning madaniy taraqqiyoti, ijtimoiy hayoti, tarixiy taqdiri bilan chambarchas bog'liq. Shu boisdan til taraqqiyoti, xususan, o'zlashma so'zlarning lug'aviy va uslubiy vazifalarini o'rganish nafaqat lingvistik, balki madaniy va tarixiy ahamiyatga ham ega [5, 22 b.].

O'zbek tili o'zining ko'p asrlik tarixiy taraqqiyoti davomida turli tillar — arab, fors-tojik, rus va boshqa turkiy tillar bilan faol aloqada bo'lgan [3, 48-b.]. Mazkur til aloqalari tasodifiy hodisa emas, balki xalqning tarixiy hayoti, madaniy muhit, diniy-ma'rifiy qarashlar, savdo-sotiq, ilm-fan, adabiyot va davlat boshqaruvi bilan bog'liq murakkab ijtimoiy-lingvistik jarayon natijasi hisoblanadi. Ayniqsa, Markaziy Osiyo hududida arab tili diniy-ma'rifiy, fors-tojik tili esa adabiy-badiiy va madaniy muhit tili sifatida uzoq vaqt davomida faol qo'llanib kelgan. Shu sababli o'zbek adabiy tili tarkibida arabcha va fors-tojikcha o'zlashmalar nafaqat lug'aviy birlik sifatida, balki ma'naviy, falsafiy, axloqiy va estetik mazmun tashuvchi vosita sifatida mustahkam o'rin egallagan.

Bu aloqalar natijasida o'zbek tili lug'at boyligi sezilarli darajada kengaygan, ma'no qatlamlari chuqurlashgan, uslubiy imkoniyatlari esa boyigan. O'zlashma so'zlar tilga kirib kelgach, ularning barchasi bir xil darajada qo'llanib qolmagan: ayrimlari diniy va ilmiy uslubda faol ishlatilgan bo'lsa, boshqalari xalq og'zaki nutqi, badiiy adabiyot, tarixiy solnomalar va ma'rifiy asarlar tarkibida milliyliklashgan. Natijada o'zbek tilida o'zlashma qatlam milliy leksik tizim bilan uyg'unlashib, yangi semantik va uslubiy vazifalarni bajara boshlagan. Ayniqsa, XIX asr oxiri — XX asr boshlarida yaratilgan asarlarda bu jarayon o'zining eng yorqin ifodasini topgan [2, 31-b.]. Bu davr o'zbek adabiy tili tarixida yangilanish, ma'rifatparvarlik, ijtimoiy uyg'unish va milliy tafakkurning kuchayishi bilan ajralib turadi.

Is'hoqxon to'ra Ibratning "Tarixi Farg'ona" asari ham ana shunday tarixiy va tilshunoslik jihatdan muhim manbalardan biridir [2, 12-b.]. Ushbu asar, bir tomondan, Farg'ona vodiysining tarixiy voqealari, ijtimoiy-siyosiy hayoti, xalq turmushi va madaniy muhitini yoritgan bo'lsa, ikkinchi tomondan, o'zbek adabiy tilining o'tish davridagi leksik-semantik xususiyatlarini o'rganish uchun qimmatli manba vazifasini bajaradi. Ibrat o'z asarida tarixiy voqealarni oddiy bayon qilish bilan cheklanmaydi, balki voqealarga ma'rifatparvar ziyoli, diniy-falsafiy tafakkur egasi va ijtimoiy faol shaxs sifatida munosabat bildiradi. Shu bois uning tilida o'zlashma so'zlar faqat tashqi bezak yoki rasmiy uslub unsuri sifatida emas, balki muallif g'oyasini chuqurlashtiruvchi muhim lingvistik vosita sifatida namoyon bo'ladi.

Asarda o'zlashma so'zlar faqat bezak yoki rasmiylik uchun emas, balki mazmunni kuchaytiruvchi, obrazni boyituvchi va g'oyani chuqurlashtiruvchi vosita sifatida qo'llanilgan [1, 56 b.]. Bu jihat Ibrat uslubining eng muhim belgilaridan biridir. Muallif arabcha va fors-tojikcha birliklardan foydalanganida ularni sun'iy tarzda matnga kiritmaydi, aksincha, o'zbek tilining tabiiy sintaktik va semantik oqimiga mos holda ishlatadi. Natijada o'zlashma so'zlar matnda begona qatlam sifatida emas, balki milliy tafakkur bilan uyg'unlashgan ifoda vositasi sifatida qabul qilinadi. Masalan, "ilm", "ma'rifat", "adolat", "hikmat", "taqdir", "haq", "rahmat" kabi arabcha so'zlar Ibrat matnida keng semantik maydon hosil qiladi. Ular faqat lug'aviy ma'noni emas, balki muallifning dunyoqarashi, ma'naviy mezoni va ijtimoiy bahosini ham ifodalaydi.

Ibratning tili o'z davrining madaniy ko'zgusi sifatida, arab va fors-tojik o'zlashmalarining ma'no va uslubiy vazifalarini yorqin ifoda etadi. "Tarixi Farg'ona" asarining lingvistik mohiyati shundaki, u faqat tarixiy voqealar bayoni emas, balki o'z davrining ijtimoiy, siyosiy, ma'naviy hayotini tahlil qiluvchi, til orqali xalq tafakkurini aks ettiruvchi ilmiy-badiiy manbadir [2, 45-b.]. Asarda qo'llangan har bir muhim o'zlashma so'z o'z davrining ijtimoiy-madaniy manzarasini yoritishga xizmat qiladi. Masalan, diniy-falsafiy mazmundagi arabcha birliklar xalqning e'tiqodi, axloqiy qarashlari va ma'naviy qadriyatlarini ifodalasa, fors-tojikcha so'zlar ko'proq badiiy-estetik noziklik, ruhiy holat, hayotiy falsafa va lirizmni kuchaytiradi.

Asarda ishlatilgan o'zlashma so'zlar muallif dunyoqarashi, diniy e'tiqodi, ijtimoiy qarashlari hamda milliy ifoda uslubining boyligini ko'rsatadi. Ibrat arab va fors tillaridan kirgan so'zlarni o'zbek tilining tabiiy oqimiga moslashtirgan holda, ularni yangi semantik ranglar bilan boyitadi [4, 39-b.]. Bu holat o'zlashma so'zlarning faqat tayyor ma'noda ishlatilmaganini, balki muallif ijodiy tafakkuri orqali qayta talqin qilinganini ko'rsatadi. Masalan, "ilm" so'zi oddiy bilimni emas, balki jamiyatni jaholatdan qutqaruvchi kuchni; "ma'rifat" so'zi ma'naviy uyg'unish va ong ravshanligini; "adolat" so'zi esa faqat huquqiy tushuncha emas, balki insoniylik, davlat boshqaruvi va ijtimoiy muvozanat mezonini bildiradi.

Masalan, "ilm", "adolat", "taqdir", "ma'rifat", "hikmat", "rahmat" kabi so'zlar nafaqat diniy va falsafiy ma'noda, balki ijtimoiy-axloqiy mazmunda ham qo'llanadi. Bu birliklar orqali muallif xalqni ma'rifatga, halollikka, adolatga va insoniy kamolotga chorlaydi. Ibrat uchun til shunchaki bayon vositasi

emas, balki tarbiyaviy va ma'rifiy ta'sir kuchiga ega bo'lgan quroldir. Shu sababli u o'zlashma so'zlardan foydalanishda ularning ma'no qatlamlari, emotsional ta'siri va uslubiy imkoniyatlarini chuqur his qiladi.

Shuningdek, Ibrat "Tarixi Farg'ona" asarida o'zlashma so'zlar yordamida xalq hayotidagi muhim tushunchalarni — halollik, sabr, mehr, adolat, vijdon kabi qadriyatlarni tasvirlaydi. Bunday so'zlar asar matnida axloqiy-falsafiy umumlashmalar hosil qiladi. Masalan, "sabr" tushunchasi xalq hayotidagi og'ir sinovlarni yengish, "mehr" insonlar o'rtasidagi ijtimoiy bog'liqlik, "vijdon" esa shaxsiy mas'uliyat va axloqiy poklik belgisi sifatida talqin qilinadi. Shu tariqa, o'zlashmalar asarda nafaqat lug'aviy, balki uslubiy yukni ham o'z zimmasiga oladi.

Arabcha o'zlashmalarining ma'no qatlamlari asarda ayniqsa keng namoyon bo'ladi. Arab tili orqali kirgan so'zlar asarda asosan diniy, ma'naviy, ijtimoiy va siyosiy tushunchalarni ifodalashda ishlatilgan [6, 52-b.]. Bu tabiiy hol, chunki o'zbek madaniy muhitida arab tili uzoq vaqt davomida Qur'on, hadis, fiqh, kalom, falsafa va ilmiy-ma'rifiy adabiyotlar tili sifatida muhim mavqega ega bo'lgan. Shuning uchun "ilm", "haq", "adolat", "taqdir", "rahmat", "hikmat", "ma'rifat", "zulmat", "zalolat" kabi so'zlar Ibrat matnida chuqur semantik va uslubiy vazifalarni bajaradi.

Masalan, "ilm" so'zi Ibratda faqat bilim yoki fan ma'nosida emas, balki ma'rifat, nur, haqiqatni topish ramzi sifatida qo'llaniladi: "Ilm yo'q joyda zulmat, ma'rifat yo'q xalq yo'q qolur." [2, 88-b.] Bu misol orqali muallif ilmni jamiyat taraqqiyotining eng asosiy omili sifatida talqin qiladi. Mazkur jumlada "ilm", "zulmat" va "ma'rifat" birliklari o'zaro semantik qarama-qarshilik asosida ishlatilgan. "Ilm" va "ma'rifat" ijobiy ma'no maydonini hosil qilsa, "zulmat" jaholat, orqada qolish va ma'naviy tanazzul timsoli sifatida namoyon bo'ladi. Bunda arabcha o'zlashmalar muallifning ma'rifatparvarlik qarashlarini ifodalashda asosiy vositaga aylanadi.

"Adolat" so'zi esa ijtimoiy muvozanat, insoniylik va davlat boshqaruvidagi halollik timsolidir [4, 61-b.]. "Adolat quvg'inda bo'lsa, millatning taqdiri zalolatda bo'lur." [2, 112-b.] Ushbu jumlada "adolat", "millat", "taqdir", "zalolat" kabi arabcha birliklar bir semantik tizimda qo'llangan. "Adolat" jamiyat barqarorligi va taraqqiyotining asosiy sharti sifatida talqin qilinsa, "zalolat" uning aksi — yo'ldan adashish, ma'naviy va ijtimoiy inqiroz holatini bildiradi. Demak, Ibrat arabcha o'zlashmalar orqali tarixiy voqealarga axloqiy baho beradi, davlat va jamiyat hayotidagi muhim mezonlarni belgilaydi.

Shuningdek, "taqdir", "rahmat", "haq" kabi so'zlar diniy-falsafiy ma'no bilan bir qatorda, hayotiy voqealarni ifodalash uchun ham ishlatilgan. "Taqdir" so'zi inson hayotidagi tarixiy burilishlar, xalq boshidan kechirgan sinovlar va ijtimoiy o'zgarishlarni talqin qilishda qo'llanadi. "Haq" tushunchasi esa faqat diniy mazmun bilan chegaralanmay, haqiqat, adolat, to'g'rilik va insoniy mas'uliyat ma'nolarini ham o'z ichiga oladi. Arabcha o'zlashmalar Ibrat tili orqali xalq ruhiyatiga yaqinlashadi, rasmiy diniy ohangdan chiqib, badiiy-estetik vositaga aylanadi [5, 37-b.]. Bu holat muallif tilining xalqchil va ayni paytda ma'rifiy-falsafiy xarakterga ega ekanini ko'rsatadi.

Fors-tojikcha o'zlashmalarining uslubiy xususiyatlari ham "Tarixi Farg'ona" asarida alohida ahamiyat kasb etadi. Fors-tojik tili o'zbek tili taraqqiyotida, ayniqsa, adabiy uslub shakllanishida muhim rol o'ynagan [3, 77-b.]. Tarixan fors-tojik tili Markaziy Osiyoda badiiy adabiyot, she'riyat, devonchilik, tarixnavislik va madaniy muomala tili sifatida katta ta'sirga ega bo'lgan. Shu sababli o'zbek tilida fors-tojikcha birliklar ko'pincha nafislik, obrazlilik, lirizm, falsafiy mulohaza va hayotiy tajribani ifodalashda faol ishlatilgan.

"Tarixi Farg'ona" asarida ham fors-tojikcha o'zlashmalar keng qo'llanadi. Masalan, "dunyo", "zamon", "odamgarchilik", "rohat", "saboq", "bahona" kabi so'zlar asarning ruhiy-estetik qatlamini tashkil etadi. Bu so'zlar ko'pincha inson hayoti, vaqtning o'tkinchiligi, axloqiy fazilatlar, ijtimoiy munosabatlar va hayotiy xulosalarni ifodalashda xizmat qiladi. "Zamon o'tkinchi, ammo odamgarchilik abadiydir." [2, 119-b.] Ushbu jumlada "zamon" va "odamgarchilik" tushunchalari qarama-qarshi semantik munosabatda berilgan. "Zamon" o'tkinchi, o'zgaruvchan va beqaror hodisa sifatida talqin qilinsa, "odamgarchilik" barqaror, abadiy va insoniy qadriyat sifatida ko'rsatiladi. Bu kabi iboralar orqali Ibrat insoniylikni zamoniy o'zgarishlardan ustun qo'yadi. Forscha so'zlar asarda yumshoqlik, lirizm va falsafiy chuqurlik yaratadi [4, 83-b.]. Ayniqsa, "dunyo", "rohat", "bahona", "saboq" kabi so'zlar matnga hayotiy tajriba va xalqona hikmat ohangini olib kiradi. Bunday birliklar orqali muallif voqealarni quruq tarixiy fakt sifatida emas, balki inson taqdiri, jamiyat sabog'i va ma'naviy xulosa sifatida talqin qiladi.

O'zlashma so'zlarning morfologik moslashuvi ham Ibrat tilining muhim belgilaridan biridir. Ibrat o'z asarida o'zlashma so'zlarni o'zbek tilining morfologik tizimiga to'liq moslashtirib ishlatgan [1, 64-b.]. Bu jarayon o'zlashma birliklarning tilga chuqur singib ketganini, ularning o'zbekcha so'z yasash tizimida faol ishtirok eta boshlaganini ko'rsatadi. Buning natijasida "ma'rifatli", "adolatli", "ilimli", "hikmatli",

“rahmatli” kabi yangi hosila soʻzlar vujudga kelgan. Bu holat oʻzlashmalarning oʻzbek tilida faqat lugʻaviy emas, balki grammatik jihatdan ham mustahkam oʻrnashganini koʻrsatadi [3, 95-b.].

Ibrat asarlarida arab va forsha soʻzlar oʻzbekcha affikslar bilan qoʻllanib, yangi ifoda imkoniyatlarini yaratgan. Masalan, “adolatli odam”, “hikmatli soʻz”, “maʼrifatli yosh” kabi birikmalar xalqona uslubning shakllanishiga xizmat qilgan. Bunday birikmalarda oʻzlashma soʻzlar oʻzbekcha sifat yasovchi qoʻshimchalar bilan birikib, yangi uslubiy rang hosil qiladi. “Ilmli” soʻzi shunchaki bilimga ega shaxsni emas, balki maʼrifatli, jamiyatga foydali, tafakkurli inson obrazini ifodalaydi. “Adolatli” soʻzi esa shaxsning axloqiy sifati bilan birga, ijtimoiy masʼuliyatini ham anglatadi. “Hikmatli” birikmasi esa chuqur maʼno, tajriba va donishmandlikni bildiradi.

Oʻzlashma soʻzlarning uslubiy funksiyasi Ibrat matnida juda kengdir. Ibrat oʻzlashma soʻzlardan faqat maʼnoni ifodalash uchun emas, balki matnga ohang, hissiyot va badiiylik berish uchun ham foydalangan [6, 48-b.]. Arabcha soʻzlar koʻproq rasmiylik, maʼrifiylik, diniy-falsafiy teranlik va ijtimoiy baholash vazifasini bajarsa, forshoʻjichka soʻzlar matnga nafislik, yumshoqlik, hayotiy mushohada va poetik ohang beradi. Shu jihatdan “Tarixi Fargʻona” asarida oʻzlashma soʻzlar ikki asosiy vazifani bajaradi: birinchidan, tarixiy voqelikni aniq nomlashga xizmat qiladi; ikkinchidan, muallifning voqealarga boʻlgan munosabati, bahosi va gʻoyaviy pozitsiyasini ifodalaydi.

Asardagi oʻzlashmalar quyidagi uslubiy vazifalarni bajaradi:

1. Emotsional-uslubiy funksiya — his-tuygʻu, kechinma va ruhiy holatni ifodalash: “Dard bilan yashagan xalqning umidi kuchli boʻlur.”

2. Ekspressiv funksiya — badiiy ifodalilikni kuchaytirish: “Rahmat soʻzi xalq dilini yumshatar.”

3. Madaniy-falsafiy funksiya — milliy qadriyatlar va maʼnaviyatni yoritish: “Adolat va maʼrifat jamiyatning eng muqaddas ustuni.”

4. Simvolik funksiya — oʻzlashma soʻzlar orqali tushunchalarning ramziy mazmunini ifodalash: “Taqdir” — hayotning sirli kuchi; “dunyo” — oʻtkinchi hayot timsoli [2, 115-b.].

Bu funksiyalar asarning umumiy ohangini, falsafiy mazmunini va obrazlar tizimini boyitgan.

Oʻzlashmalar va milliy uslub uygʻunligi Isʼhoqxon toʻra Ibrat arabcha va forsha unsurlarni milliy ruh bilan uygʻunlashtira olgan [1, 72-b.].

Uning tili xalqona, lekin ilmiy, sodda, lekin mazmunli. U oʻzlashma soʻzlarni begonalik sifatida emas, balki milliy tafakkurning ajralmas qismi sifatida qoʻllagan [4, 89-b.].

Masalan, “maʼrifat”, “adolat”, “ilm”, “rahmat” kabi soʻzlar orqali u xalq tafakkurini, iymon-eʼtiqodini va madaniyatini yuksaltirgan [5, 45-b.].

Ibrat tili orqali oʻzlashma soʻzlar oʻzbek xalqining ijtimoiy ruhini, davr falsafasini va maʼnaviy qadriyatlarini ifodalagan. Isʼhoqxon toʻra Ibratning “Tarixi Fargʻona” asari oʻz davrining eng muhim tarixiy-badiiy manbalaridan biri sifatida oʻzbek tili rivojiga katta hissa qoʻshgan. Asarda ishlatilgan oʻzlashma soʻzlar tilning maʼno qatlamlarini boyitib, uslubiy rang-baranglik yaratgan. Arabcha va forsha soʻzlar Ibrat uslubida oʻzaro uygʻunlashib, diniy, maʼnaviy, ijtimoiy va estetik maʼnolarda yangicha mazmun kasb etgan. Muallif bu soʻzlarni oʻzbek tili grammatik tizimiga moslashtirib, milliy ruhni ifodalashda badiiy vosita sifatida ishlatgan. Demak, “Tarixi Fargʻona” asari oʻzbek adabiy tilining tarixiy taraqqiyoti, oʻzlashma soʻzlarning semantik va uslubiy funksiyalarini oʻrganishda beqiyos ilmiy manba sifatida qadrlanadi [2, 130-b.].

Xulosa qilib aytganda, Isʼhoqxon toʻra Ibratning “Tarixi Fargʻona” asarida oʻzlashma soʻzlar koʻp qirrali lingvistik hodisa sifatida namoyon boʻladi. Ular asarda lugʻaviy boylikni oshirish bilan cheklanmay, tarixiy voqelikni ifodalash, muallif dunyoqarashini yoritish, maʼrifiy gʻoyalarni targʻib qilish, obrazlilikni kuchaytirish, axloqiy-falsafiy xulosalar chiqarish va matnning uslubiy taʼsirchanligini oshirishga xizmat qiladi. Arabcha oʻzlashmalar asarda koʻproq diniy, maʼrifiy, ijtimoiy va siyosiy mazmunni ifodalasa, forshoʻjichka oʻzlashmalar badiiylik, lirizm, falsafiy chuqurlik va insoniylik gʻoyalarini kuchaytiradi. Shu jihatdan “Tarixi Fargʻona” asari oʻzbek adabiy tili tarixida oʻzlashma soʻzlarning semantik, morfologik va uslubiy imkoniyatlarini oʻrganish uchun muhim ilmiy manba hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR ROʻYXATI

1. Dolimov U. Isʼhoqxon toʻra Ibrat. – Toshkent: Yoshlar nashriyot uyi, 2022.
2. Dolimov U., Jabborov N. Isʼhoqxon toʻra Ibrat. Tarixi Fargʻona. – Toshkent: Maʼnaviyat, 2005.
3. Boltaboyeva O. Isʼhoqxon toʻra Ibrat: hayoti va adabiy faoliyati. – Namangan: Arjumand Media, 2024.
4. Karimov M. Oʻzbek adabiy tili tarixi. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2021.
5. Qosimov B. Milliy uygʻonish: jasorat, maʼrifat, fidoiylilik. – Toshkent: Maʼnaviyat, 2022.
6. Abdullayev A. Til va madaniyat aloqalari tarixidan. – Samarqand: Registon, 2019.